

НЕЕДНОЗНАЧНОСТ НА ЧОВЕШКИТЕ ХАРАКТЕРИ В ТВОРЧЕСТВОТО НА ЕЛИН ПЕЛИН

Творчеството на Елин Пелин се появява през двайсетте години на миналия век и отговаря на две същностни тенденции на литературната ситуация от тогава. На първо място литературата продължава да се насочва към българското село от където тя извлича характерни социални и етнопсихологически проблеми. На второ място литературата ни от края на миналия век се отваря към света, а образите на света и човека са колкото етнически белязани, толкова и се представят като субективна вътрешна възможност. Казано по друг начин в прозата на Елин Пелин специфично се срещат традицията в лицето на обективната и социална визия и новите развойни тенденции, сред които човекът се представя като субект на собствените изживявания.

Елин Пелин е автор, който издига националната ни характерология до универсални наблюдения над човешката душа, автор чиято истинска тема е преди всичко самия пътър, многообразен и проговоречив живот. Човекът у Елин Пелин е колкото в етнически и социални граници, толкова и представя универсалната човешка душа. Хармоничността на Елинпелиновия свят се обуславя от бинарни противоположности, които съчетавайки се одържат човека и света като средина, като невъзможност да станат крайни. На трагичното противостои смешното, на красивото - грозното, на жалкото - великото и всичко това, защото елинпелиновото повествование има за прототип диалектиката на самия живот. Най-високата мярка за нещата е сливането със законите на битието, с противоречивото единство на заобикалящия го свят. От това произлиза и дълбоката връзка между човек и природа, човек и веществен свят в творчеството на Елин Пелин, те преливат един в друг или се заменят един с друг.

Елин Пелин постига национална универсалност не само, защото обрисова архитипните картини на българското битие и душевност, но и защото светоусещането му на творец в най-голяма степен е усвоило органичната мяра на едно народностно виждане и разбиране на света. Самото многообразие на човешките типове показва, че тази национална характерология е само обобщена доминанта на една многолика и индивидуално разнообразна човешка и социална същност. За Елин Пелин миналото не съществува, защото по самата се същност на повествовател, той разказва в някакво вечно сегашно време. Разказите му са като осмислена същност на миналото, като извлечена поука и мъдрост. Неговите герои имат не само конкретно социално измерение, но и в социален план са наследници на някакви социални качества с по-дълбока историческа характеристика, универсализирана почти до вечни типове. Актуално социалното у Елин Пелин е само пластическа модификация на традициите и социалните мерки. Социалният персонаж е ценностно поляризиран според традициите

на вековния народен морал, на битоващи от векове у българина копнежи за социална справедливост и нравствено оценачни мерки. Цялата гама на битието присъства в разказите на Елин Пелин. В тях се отвърждава стоицизма на българското трудолюбие и устояване на мъките в живота, човешката солидарност, борбата срещу несправедливостта, любовта. Идеалът на писателя се изгражда не като духовен контрапункт на живота, като някаква противостоя му моралистика на ценностната абстракция, а е извлечен и въплътен в органиката на големия живот. Елин Пелин смята, че в самия живот, такъв какъвто е, съществуват определени ценности и въз основа на тяхната правда се изгражда дискретният естетичен идеал на писателя извлечен от съвсем реални и съществуващи жизнено ценности, от самата радост, че живеем. Елин Пелин не отрича свенливо плътската страна на битието. От любовната страст до чревоугодие, но те са съвсем не са представени като неудохотворена стихия, като вулгарно консуматорство, а като вид алистични, възпроизвеждащи света сили.

Идейно ядро на разказа "Андрешко" безспорно е социалното. Андрешко не се колебае да остави съдията изпълнител в блатото, а съдията изпълнител не се колебае да прибере житото на Стоян. Зад тази категоричност обаче прозират тънки психологически нюанси, които мълниеносно менят еднозначността си и се превръщат в своята противоположност. Диалогът играе огромна психологическа роля разкриваща и характерите на героите, и социалните им философии, и различните им психологически състояния, задавани от случката. Така двамата герои се оформят като автори на собствени, пълноценни жития и социални позиции, тотално взаимноизключващи се помежду си. "Андрешко" е разказ фиксиращ един миг от разнообразния пътър и противоречив живот. Миг, в който се срещат двама души с противоположни морални и социални категории, еднакво жестоки един към друг поради пълната си невъзможност за вътрешно духовна среща. Всеки един от тях вижда в другия единствено злото, което той причинява. За съдията Андрешко е хитрец и жив дявол, за Андрешко съдията е олицетворение на насилническата безскуполна власт.

Много показателно е, че веднага щом се намеси социалното, разбираемо като извърщение на природното, Елин Пелин става отрицател на така отвърждаваното от него право на човешка ласка. Идеал за Елин Пелин е природното, ценностите на самото естество и изградените във вековното човешко общжитие естествени морални норми. Лицемерните морални условности на църковната религия, античовешките и несправедливи закони на обществото, които нарушават естествените, битово отвърдени норми, са онова срещу което въстава Елин Пелин. Това особено личи в една късна творба като "Изповед", в която почти програмно законите на човешкото сърце се определят от законите на природата. Когато те са природен импулс не са грях, но когато са нарушаване на природния закон те са вече осъдителни. Затова и в света на Елин Пелин всички човешки драми, тъги и радости, копнежи и скърби се разиграват под открито небе. Драмите на "Герациите" и "Нане Стоичковата върба" се разиграват в ограденото и разграденото, но без покрив пространство на двора. Човешките съдби се

ситуират край воденицата или на браздата и не са пространствено, а темпорално свързани с българския трудово-обреден ритуал, чийто единствен декор и календар е природата. ("По жътва", "Задушница"). Само като обърнат към природното, спонтанното и житейски необходимото, героят от разказа "Задушница" Станчо ще може да види другата си половина - Стоилка. Дори когато иска да ни заведе в манастир Елин Пелин предпочита не да ни затвори в тесните му стени, а да седнем под манастирската лоза, за да се наслаждаваме на обилно полятата с винце мъдрост.

Елин Пелин предпочита да представя не интерирно, т.е като вътрешно изживяване, а пленерно, което ще рече, че човек се вписва в природата и се подчинява на нейния ритъм. Отчужден от естествените природни закони на битието, човекът за Елин Пелин е вече жив мъртвец. Точно тази верност на писателя към природните закони, от които трябва да се извличат човешките закони, е негов епически, а това ще рече социален, морален и естетически идеал.